

Groene economie

Ruim tien jaar geleden werd de wereld opgeschrikt door de Club van Rome: de grenzen aan de ongebreidelde groei kwamen gevaarlijk snel naderbij. Als het niet de explosieve groei van de bevolking zou zijn die de wereld in een uiterst kritieke situatie zou brengen, zou het wel de uitputting van natuurlijke rijkdommen of het exponentiële tempo van vervuiling van het milieu zijn. De boodschap van de Club van Rome doet inmiddels gedateerd aan. We zouden blij zijn met een extra procentje groei, want in plaats van tegen de bovengrenzen van de groei te zijn aangelopen zitten we aan de grond. Alle inspanning is erop gericht de economische groei aan te wakkeren in plaats van af te zwakken.

Toch is er iets blijven hangen van de waarschuwingen van de Club van Rome. Hoewel de onheilsscenario's die werden gepresenteerd goeddeels achterhaald zijn, hebben zij ertoe bijgedragen dat in brede kring het besef is ontstaan dat het toch van groot belang is om voorzichtig om te springen met het milieu en de beschikbare voorraad grondstoffen. In verschillende landen zijn belangrijke milieu- en energiebewegingen opgekomen die zich afzetten tegen het gangbare streven naar steeds meer produktiegroei; de prioriteit wordt gelegd bij bescherming van het milieu en vermindering van het energieverbruik; bovendien gaat de voorkeur vaak uit naar kleinschalige technologie, omdat grootschalige produktiewijzen worden geassocieerd met milieuvervuiling en energieverpilling. In diverse landen zijn ook „groene” partijen opgericht om dit streven in de economie en de politiek vorm te geven.

De „groenen” lijken het tij echter niet mee te hebben. De economische recessie lijkt niet het gunstigste tijdstip om hervormingen in de richting van een milieuvriendelijkere economie te bewerkstelligen. Niet het milieu, maar de werkgelegenheid en de economische groei staan in het centrum van de politieke belangstelling. De tendens is dat het bedrijfsleven, dat voor investeringen en arbeidsplaatsen moet zorgen, geen strobreed in de weg moet worden gelegd. Milieu-eisen die tot kostenverhogingen en vertragingen bij investeringsbeslissingen zouden kunnen leiden, maken niet veel kans. Om de economie aan de gang te houden moet de schoorsteen blijven roken.

Het is geen wonder dat de milieubeweging in deze situatie worstelt met de vraag welk antwoord zij op de economische crisis kan bieden 1). In dat verband is van groot belang dat sinds kort de milieubeweging kan beschikken over een economisch scenario dat vergelijkbaar is met andere economische scenario's maar dat is gebaseerd op het uitgangspunt dat produktie en consumptie het milieu zo weinig mogelijk moeten belasten en dat zo zuinig mogelijk met energie moet worden omgesprongen. Dit is het z.g. CE-scenario, dat door het Centrum voor Energiebesparing is ontwikkeld ten behoeve van de brede maatschappelijke discussie 2). De resultaten van het CE-scenario laten zien dat een toekomst mogelijk is met aanzienlijk minder aantasting van het milieu en met minder risico's op energiegebied (géén kernenergie, minder kolen), zonder dat dat tot grotere werkloosheid of aantasting van de levensstandaard hoeft te leiden. Wel treedt een lagere groei van de produktie op dan bij een op industrieel herstel gericht beleid wordt voorzien. Verder wordt een grote wissel getrokken op herverdeling van arbeid (25-urige werkweek in 2000) om de werkloosheid even sterk terug te dringen als in andere scenario's mogelijk is.

De kern van het CE-scenario is dat een economisch substitutieproces plaatsvindt in de richting van een diensteneconomie (meer onderhoud, reparatie, openbaar vervoer e.d.). Dit substitutieproces wordt onder meer bewerkstelligd door de BTW op dienstverlenende activiteiten af te schaffen, door de energieprijzen te verhogen voor zover de internationale concurrentiepositie dat toelaat, en door extra heffingen op

milieuvervuilende produkten of produktieprocessen te leggen. De prijs van diensten wordt dus verlaagd en die van energie-intensieve en milieuvervuilende goederen verhoogd, waarna via de marktwerking de gewenste structuurwijzigingen in de economie hun beslag kunnen krijgen.

Het is interessant dit toekomstscenario te vergelijken met wat anderen — zij het vanuit andere invalshoeken — over de toekomstige economische ontwikkeling te berde hebben gebracht. In zijn boek *Les 40.000 heures* schetste Fourastié bijna twintig jaar geleden al het proces van de snelle technologische ontwikkeling in de industriële sector waardoor koopkracht en arbeidskracht worden vrijgemaakt welke zich op de tertiaire sector zullen richten. Ook Daniel Bell betoogde in *The coming of post-industrial society* dat de behoeften aan materiële consumptiegoederen in de geïndustrialiseerde landen een verzadigingspunt hebben bereikt, terwijl er daarentegen nog grote onvervulde behoeften aan diensten bestaan. Interessant is ook de visie van Alvin Toffler (*Future shock*) die gelooft in een „super-industrialisatie”, het inrichten van zeer efficiënte produktieprocessen waarbij de milieu-overlast en het energieverbruik door middel van de meest geavanceerde techniek (chips) tot minimale proporties worden teruggedrongen.

Over de wenselijkheid van deze mogelijke toekomstige ontwikkelingen bestaan er binnen de Nederlandse milieubeweging allesbehalve eensluidende opvattingen. Onlangs is er zelfs een soort „richtingenstrijd” ontbrand over de vraag op welke manier de idealen, het best kunnen worden verwezenlijkt. In de eerste plaats is er een stroming die, gebruik makend van de bestaande politieke kanalen en via politieke pressie, het overheidsbeleid in de gewenste richting wil trachten te beïnvloeden: de *beleidsbeïnvloeders*. Daarnaast is er een groep *alternatieven* die kiest voor kleinschaligheid in de economie en consequent haar ideeën in praktijk brengt en tracht uit te dragen (MeMo-beweging — mens- en milieuvriendelijk ondernemen). In de derde plaats is er een gevarieerd gezelschap van allerlei verschillende, weinig georganiseerde, moeilijk onder één noemer te brengen groepen die niets te maken willen hebben met de bestaande economische en politieke orde maar op eigen wijze buiten de officiële kanalen om bepaalde activiteiten ontwikkelen: de z.g. *autonomen*. Afgezien van het feit dat alle drie stromingen voor het verwezenlijken van hun doelstellingen weinig vertrouwen stellen in het officiële beleid, zijn er nauwelijks of geen overeenkomsten.

De vraag is hoe groot de kans op verwezenlijking van de verschillende economische en politieke doelstellingen van de groenen is. In elk geval zullen de milieubehaagters moeten opboksen tegen krachtige gevestigde belangengroepen uit de industriële en landbouwsector (vanouds het Groene Front); bovendien hebben zij het politieke tij tegen: vooralsnog is industrieel herstel volgens het recept van de commissie-Wagner de dominante optiek. Daarom lijken de perspectieven op korte termijn niet groot. Anders kan het misschien worden als de economie weer aantrekt en de technische ontwikkeling voortschrijdt. De economische groei zou ruimte kunnen scheppen om verlangens op milieugebied te materialiseren en de technische ontwikkeling zou kleinschaliger, milieuvriendelijker en energiezuiniger produktieprocessen mogelijk kunnen maken. Het zou wel iets paradoxaals hebben: de economische groei en de technische ontwikkeling als de bondgenoten van de milieubeweging.

L. van der Geest

1) Zie b.v. de syllabus die is uitgegeven voor de „Dag van de toekomst” van de milieubeweging (19 februari 1983), Vereniging Milieudéfensie, Amsterdam.

2) Maatschappelijke Discussie Energiebeleid, Bijlage behorende bij het Tussenrapport, deel IV: *CE-scenario*, Den Haag, 1983.